

НАПРЯМ 4. КРИМІНАЛІСТИКА І ТЕОРІЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАКОНУ «МАСКИ-ШОУ СТОП!»

Білоус В. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Резонансною подією у перебігу реформування кримінального процесуального законодавства стало набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування» від 16.11.2017 р. № 2213-VIII (далі – Закон), відомим широкій громадськості під умовною та доволі пафосною назвою «Маски-шоу стоп!».

Цей Закон популяризується у засобах масової інформації, як давно очікуваний підприємцями, адже його проект (реєстр. № 7275 від 10.11.2017 р.) було розроблено міжвідомчою робочою групою, утвореною Міністерством юстиції України відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 09.08.2017 р. № 578, на виконання пункту 3 протоколу наради під головуванням Прем'єр-міністра України Гройсмана В. Б. щодо розгляду проблемних питань стосовно порушення правоохоронними органами прав суб'єктів господарювання, зокрема іноземних інвесторів і підприємств із іноземним капіталом від 17.03.2017 р. з урахуванням рекомендацій Ради бізнес-омбудсмена. У конструктивності пропозицій та ефективності діяльності останньої ми мали неодноразову нагоду переконатися особисто під час результативного правого захисту прав та законних інтересів вітчизняних підприємців.

Згаданий Закон не став і одноосібно не стане «панацеєю від усіх хвороб» вітчизняної правоохоронної і судової системи, що накопичувалися десятиліттями. Однак, на нашу думку, ним додатково до раніше запроваджених закріплено значний перелік дійсно важливих новацій, спрямованих на утвердження в Україні верховенства права, не декларативної пов-

ноти фіксування судового процесу технічними засобами тощо. Зокрема, цим Законом внесені зміни до ст. 27 Кримінального процесуального кодексу України (КПК), відповідно до яких під час судового розгляду та у випадках, передбачених цим Кодексом, під час досудового розслідування забезпечується повне фіксування судового засідання та процесуальних дій за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів, необхідність чого нами була докладно обґрунтована раніше [1]. Статтю 107 КПК доповнено нормами, згідно з якими: фіксування за допомогою технічних засобів кримінального провадження під час розгляду питань слідчим суддею, крім вирішення питання про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, та в суді під час судового провадження є обов'язковим; виконання ухвали слідчого судді, суду про проведення обшуку в обов'язковому порядку фіксується за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів. Статтю ж 104 КПК доповнено положенням, відповідно до якого запис, здійснений за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів під час проведення слідчим, прокурором обшуку, є невід'ємним додатком до протоколу. А дії та обставини проведення обшуку, не зафіксовані у записі, не можуть бути внесені до протоколу обшуку та використані як доказ у кримінальному провадженні.

Наголосимо на тому, що цей Закон уже діє, крім норм щодо застосування під час судового розгляду відеозаписувальних технічних засобів, які набирають чинності з 1 січня 2019 року. А згідно з його прикінцевими та перехідними положеннями: 1) на Кабінет Міністрів України покладено обов'язок протягом одного місяця з дня опублікування цього Закону привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом і забезпечити перегляд і приведення міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом; а протягом трьох місяців – забезпечити розроблення і затвердження міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади нормативно-правових актів, що впливають із цього Закону; вжити заходів щодо забезпечення судів, органів досудового розслідування, прокуратури засобами аудіо-, відеофіксації судових засідань та процесуальних дій; 2) Генеральну прокуратуру України, Службу безпеки України та Національне антикорупційне бюро України зобов'язано привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом.

Зауважимо, що і відповідно до чинних вже протягом останнього п'ятиріччя процесуальних приписів рішення про фіксацію процесуальної дії за допомогою технічних засобів під час досудового розслідування, в тому числі під час розгляду питань слідчим суддею, приймає особа, яка проводить відповідну процесуальну дію. Застосування технічних засобів фіксування на цій стадії кримінального провадження є обов'язковим за клопотанням учасників процесуальної дії. Фіксування за допомогою технічних засобів кримінального провадження в суді під час судового про-

вадження є обов'язковим не залежно від волі учасників кримінального провадження. Незастосування технічних засобів фіксування кримінального провадження у випадках, якщо воно є обов'язковим, тягне за собою недійсність відповідної процесуальної дії та отриманих внаслідок її вчинення результатів, за винятком випадків, якщо сторони не заперечують проти визнання такої дії та результатів її здійснення чинними (ч. 1, 4, 6 ст. 107 КПК).

Окреслене зумовлює потребу в постійній готовності слідчого і слідчого судді до використання широкого спектру технічних засобів фіксування. Наприклад, частиною 5 ст. 224 КПК визначено, що під час допиту може застосовуватися фотозйомка, аудіо- та/або відеозапис. Учасники процесуальної дії не обмежені у праві заявляти клопотання про застосування технічних засобів фотозйомки, аудіо- та відеозапису: 1) будь-якого з них окремо; 2) одночасно усіх; 3) окремих з них у різних (не завжди логічно обґрунтованих) комбінаціях: фотозйомка + аудіозапис; фотозйомка + відеозапис; аудіозапис + відеозапис. Так як застосування технічних засобів фіксування на стадії досудового розслідування за клопотанням учасників процесуальної дії є обов'язковим, а незастосування технічних засобів фіксування кримінального провадження у випадках, якщо воно є обов'язковим, тягне за собою недійсність відповідної процесуальної дії та отриманих внаслідок її вчинення результатів, то слідчий і слідчий суддя повинні заздалегідь подбати про технічне забезпечення фіксації процесуальної дії у будь-якій з можливих комбінацій. При проведенні окремих процесуальних дій, у яких ми особисто брали участь і вважали за необхідне повною мірою реалізувати наведене процесуальне право, нехтування слідчими і слідчими суддями базовими криміналістичними рекомендаціями з цього приводу, давно донесеними нами до широкого загалу під час викладацької діяльності та шляхом їх закріплення у підручнику з Криміналістики [2, с. 54-55], неодмінно призводило до втрати дорогоцінного часу, а подекуди й до негативних правових наслідків. Тому відзначимо наступне:

1. Запобіганню потенційно можливому колапсу досудового розслідування в масштабах держави при реалізації на практиці окреслених законодавчих новел може лише своєчасне і повне техніко-криміналістичне забезпечення усіх без виключення органів досудового розслідування. Відтак повнота охоплення органів досудового розслідування, які потребують невідкладного забезпечення комплектами сучасних засобів електронної, фото-, аудіо- та відеофіксації перебігу та результатів процесуальних дій у всіх видах реального та віртуального просторів, відповідними носіями інформації, комп'ютерною технікою і програмним забезпеченням, засобами телекомунікацій, автономними джерелами живлення тощо, не повинна обмежуватися органами прокуратури, Служби безпеки України та Національного антикорупційного бюро України. Належне техніко-

криміналістичне забезпечення повинно бути гарантовано й органам Національної поліції, органам, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органам державного бюро розслідувань та органам Державної кримінально-виконавчої служби України, службові особи яких уповноважені в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень.

2. Щорічні втрати України від корупції оцінюються на рівні 2% ВВП [3]. Розслідування ж злочинів корупційної спрямованості пов'язане з потужною протидією тих, хто зацікавлений в уникненні відповідальності винними особами. Така протидія багато в чому визначає особливості пошуку, збирання доказів при розслідуванні злочинів. Для її подолання пропонується організувати та здійснювати такі тактичні операції, як «Однотипний обшук», «Захист доказів» та ін. [4, с. 15]. Під час їх реалізації однотипні слідчі (розшукові) дії можуть одночасно проводитися у різних місцях відносно самих різних об'єктів обшуку. Наприклад, 24 травня 2017 р. під час розслідування злочинів, вчинених з використанням «податкових майданчиків» часів президентства В. Януковича, одночасно було проведено 454 обшуки на території 15 областей України із залученням 1700 поліцейських і 500 військових прокурорів [5]. Відтак адекватним рівню виконуваних завдань обсягом техніко-криміналістичного забезпечення для роботи не тільки на суходолі, але й у повітрі, воді та кіберпросторі, повинен бути забезпечений КОЖЕН слідчий, детектив, прокурор, запрошений ними спеціаліст.

Тому якомога швидше мають відійти у минуле архаїчні Норми належності організаційної, криміналістичної, спеціальної техніки і засобів зв'язку для органів досудового слідства Міністерства внутрішніх справ України, затверджені Наказом МВС України від 31.03.2008 р. № 160, що передбачали лише по одній відеокамері та два переносних диктофони на кожний слідчий підрозділ, а також Норми належності організаційної, криміналістичної, спеціальної техніки і засобів зв'язку для підрозділів дізнання органів внутрішніх справ України, затверджені наказом МВС України від 02.09.2008 р. № 422, якими передбачалося по одній цифровій відеокамері та по одному малогабаритному магнітофону (диктофону) на кожний підрозділ дізнання, а все, на що міг розраховувати слідчий особисто зводилося до персонального комп'ютера у комплекті з принтером, а у випадку з дізнавачем – до електронного секундоміра, компаса і 10-метрової рулетки (!?). Вивчення пояснювальної записки до законопроекту реєстр. № 7275 від 10.11.2017 р.) залишило нам привід для сумніву у наявності адекватного розуміння на найвищому державному рівні реальних масштабів необхідної «технологічної революції», що невідкладно має бути здійснена у вітчизняних органах досудового розслідування і судах.

Література:

1. Білоус В. В. Актуальні питання впровадження повного фіксування судового процесу технічними засобами // Jurnalul juridic national: teorie și practică / National law journal: theory and practice / Национальный юридический журнал: теория и практика. – 2017. – № 2. – С. 178–183.

2. Криміналістика: підруч. / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель [та ін.]: за ред. В. Ю. Шепітька. – 5-те вид. переробл. та допов. – К.: Ін Юре, 2016. – 640 с.

3. Україна втрачає від корупції 2% ВВП, – постпред МВФ Люнгман [Електронний ресурс] // Українські Новини. – 2017, 13 листопада. – Режим доступу: <https://un.ua>.

4. Здоровко С. Ф. Тактичні операції при розслідуванні вбивств, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / С. Ф. Здоровко. – Х., 2002. – 17 с.

5. Допис Арсена Авакова [Електронний ресурс] / Сторінка Арсена Авакова у «Facebook». – 2017, 24 травня. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/arsen.avakov.1>.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Співголови організаційного комітету:

Подобний О.О. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Міжнародного гуманітарного університету;

Орловська Н.А. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики.

Члени організаційного комітету:

Громовенко К.В. – кандидат юридичних наук, доцент, директор Інституту права, економіки та міжнародних відносин Міжнародного гуманітарного університету;

Калімбет І.Л. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики;

Неледва Н.В. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики (відповідальний секретар).

А 43 **Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності:** матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 15–16 грудня 2017 року. – Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2017. – 108 с.

ISBN 978-966-916-439-1

До збірника матеріалів конференції увійшли тези доповідей, які стали предметом обговорення учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності», що відбулася у м. Одесі 15–16 грудня 2017 року у Міжнародному гуманітарному університеті.

Матеріали конференції можуть становити інтерес для наукових працівників, викладачів, працівників судових та правоохоронних органів, студентів вищих навчальних закладів, а також для всіх, хто цікавиться сучасним станом та перспективами розвитку юридичної науки.

УДК 343(063)